

Els biògrafs de Pau Casals han negligit l'estima que el músic va tenir vers les arts plàstiques. Francesc Fontbona presenta el primer llibre que estudia la important col·lecció de pintura, escultura i estampa noble de Casals i la seva relació personal amb artistes i galeristes.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

Casals contempla, a la casa de Sant Salvador, una de les joies de la seva col·lecció, *Els encants vells*, de Ramon Martí i Alsina.

Pau Casals va arribar a formar, en només deu anys, els transcurreguts entre el 1928 i la Guerra Civil, una valuosa col·lecció de pintures i escultures, centrada en l'art català, i de gustos força personals, però dominada per figures ja consagrades, en especial modernistes i noucentistes.

La passió del músic per les arts plàstiques, completada amb l'interès pels objectes decoratius —ceràmica, argenteria, mobles, indumentària, etc.—, el va convertir en un personatge familiar en el món artístic català.

Com va poder incorporar tantes peces a la nova casa de la platja de Sant Salvador, en tan poc temps?

La resposta la trobem en el primer llibre que estudia la col·lecció d'art del músic i, de retruc, les seves relacions amb les arts plàstiques, *Pau Casals, col·leccionista d'art*, de l'historiador Francesc Fontbona.

El volum, il·lustrat amb les imatges d'una gran part de les obres reportades i estudiades per Fontbona, ha estat coeditat per la Diputació de Tarragona i Viena Edicions.

Francesc Fontbona ha vist, per la correspondència conservada, que davant l'interès que despertava entre els artistes l'entrada d'una obra en la seva col·lecció, era habitual que Casals demanés una rebaixa considerable, sovint del cin-

quanta per cent o més, de les peces que es disposava a adquirir.

El 1934, el músic s'interessà per tres escultures de l'escultor valencià instal·lat a Barcelona Vicent Navarro, exposades en una mostra individual de l'artista a les Galeries Laietanes, però va fer saber que esperava una substancial rebaixa.

Navarro s'hi avingué i li donà nous preus, que devien satisfer el famós client. A la col·lecció Casals hi ha dues terracotes d'aquest escultor, una maternitat i un tors de nena.

El novembre del mateix 1934, la filla i el gendre del ja difunt pintor realista Francesc Torrecassana, objecte de dues exposicions, a la galeria Syra, amb fons

pictòrics familiars, van intentar pactar amb Casals, a través de Montserrat Isern, directora de la galeria, l'adquisició d'una obra per part del músic, un autoretrat.

La família del pintor acceptà rebaixar l'obra de 2.000 pessetes a la meitat, però el músic no s'hi avingué i la família considerà que ja era prou forta la rebaixa. Així queda constància en les cartes conservades. Però devien arribar finalment a un acord, de paraula, perquè l'autoretrat figura a la col·lecció.

Arran de l'exposició de Pau Gargallo del desembre de 1934, a la Parés, Casals li volgué comprar obra. Hi va haver estira-i-arroses per qüestió del preu amb l'escultor. A Casals li va agradar *Dona del mirall*. Gargallo li contestà que eren tan grans l'entusiasme i l'honor que sentia per l'interès del músic envers la seva obra, que excepcionalment reduiria al màxim les despeses de realització en matèria definitiva, ja que a l'exposició se'n presentava només el guix.

L'escultor proposà a Casals fer-la en una pedra molt fina, perquè així la podria deixar en 7.000 pessetes, mentre que si la feia en marbre no baixaria de 9.000. S'oferia també a fer-se càrrec de les despeses de transport des de París, on hi havia el taller en què es realitzaria l'obra, fins a Barcelona.

Aquests tractes es desenvoluparen a través d'una carta de Joan Anton Maragall des de la Parés, però el mateix Gargallo hi va voler afegir a mà unes paraules amb les quals expressava la seva admiració de feia molts anys per Casals i l'emoció de saber que el músic també l'admirava a ell.

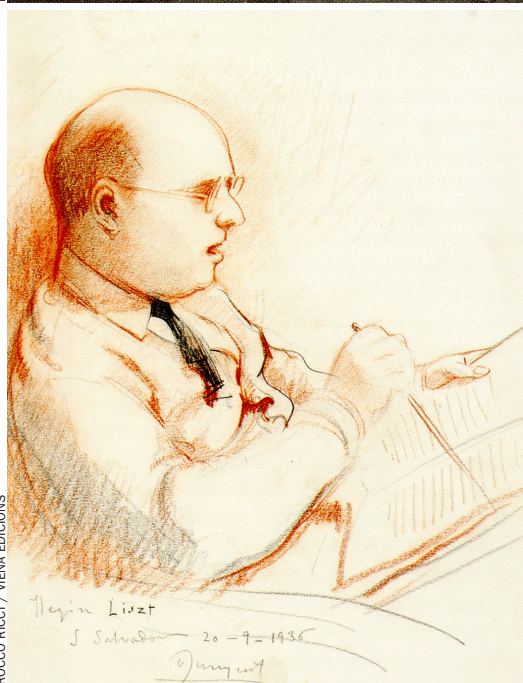
La compra de l'obra es truncà, però aquesta vegada per força major, ja que el 28 de desembre, dotze dies després de l'escriptura de la carta, Gargallo morí de sobte. Al catàleg raonat de l'obra de Gargallo es diu que Casals va fer l'encàrrec d'un bronze d'aquesta obra, però que l'anul·là a la mort de l'artista.

La correspondència conservada revela que diversos artistes es van dirigir per carta a Casals oferint-li obres concretes, a meitat de preu, perquè ja coneixien les condicions del comprador, però el músic no sempre va adquirir-les.

Independència de criteri. Francesc Fontbona constata que, si bé Casals es deixava aconsellar per alguns dels galeristes més importants de l'època,

REAL CERCLE ARTÍSTIC DE BARCELONA / VIENA EDICIONS

ROCCO RICCI / VIENA EDICIONS

ROCCO RICCI / VIENA EDICIONS

Casals rep el 4 d'abril de 1936 la Medalla d'Honor del Cercle Artístic de Barcelona. Llegint Liszt, retrat del músic dibuixat per Oleguer Junyent el 1936. Santa (segle XVII), un hipotètic Zurbarán.

començant pel senyor Maragall de la Parés, mantenia una ferma independència de criteri.

Això s'observa amb el cas de dos pintors decadentistes andalusos poc valorats, Ramón López Morelló i Enrique Ochoa, establert a Mallorca. El primer, però, exposava sovint a la Parés i a les Laietanes, sales on Casals comprava obra. Li va adquirir tres dibuixos aquarel·lats molt elaborats. D'Enrique Ochoa deia Casals que havia creat la imatge musical. En tenia a la seva col·lecció un finíssim dibuix que representa un bust femení.

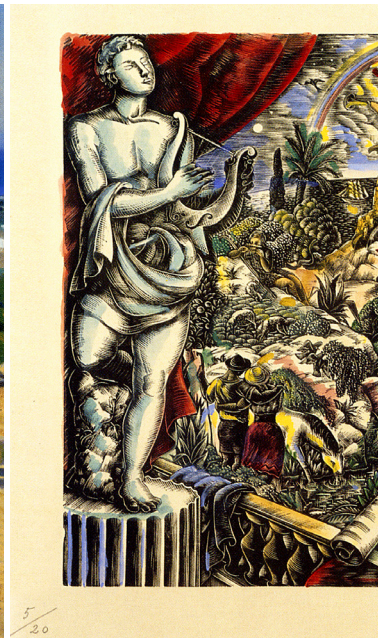
Aquesta independència de criteri es fa evident en com tenia situats els seus quadres més estimats, a Sant Salvador. A les estances més, visibles hi tenia en llocs d'honor obres importants de Martí i Alsina, Rusiñol, Casas, Mir, Galwey, Pascual o Domingo, a més d'una figureta de Rebull, però també hi trobem, i això és el que Fontbona troba sorprenent, pintures d'artistes interessants però poc carismàtics, gairebé marginals, com Pere Elies o Joan B. Porcar.

I encara més sorprenent és, segons Fontbona, distingir en un lloc ben visible

ROCCO RICCI / VIENA EDICIONS

ROCCO RICCI / VIENA EDICIONS

Apol·lo (1934), de Josep Clarà, un encàrrec del músic. Calafell (1928) és el Mir més destacat dels cinc que Casals va comprar-li. La musique (1930-1936),

una aiguada del 1927, força “cromo”, d’una mare amb uns bessons mamant, obra d’Emili Vilà, el cartellista de Llagostera que visqué i treballà molts anys a París, on tal vegada Casals l’havia conegut.

Sembla evident, conclou l’historiador, que el músic, a l’hora d’envoltar-se de les obres d’art que formaven part de la seva col·lecció, no s’atenia només a allò que aleshores era culturalment “correcte”, sinó que es permetia exhibir traces d’una tria personal, que no tenia per què respondre a un gust estètic determinat, sinó que podia ser simplement l’expressió de la seva santa voluntat.

Era, comenta Fontbona, la mateixa actitud que adoptava davant la música, quan declarava taxativament que el millor compositor contemporani era Ernst Bloch, o quan s’obstinava a imposar al repertori obres de compositors valuoses però despenjats, com Juli Garreta o l’hongarès Emanuel Moór.

Sigui com sigui, el que domina a la col·lecció Casals són les grans figures de l’art català del Modernisme i del Noucentisme i algunes de les peces es troben entre les més notables dels seus autors.

A Casals se li despertà l’afany de comprar obres d’art amb l’exposició de Joaquim Mir del 1928. El músic va tenir amb el pintor una certa amistat, quan el primer va establir-se a Sant Salvador i el segon a Vilanova i la Geltrú.

De Mir, Casals tenia cinc olis, quatre del 1928. La peça més destacada és *Calafell*, de dimensions considerables, una vista general del poble centrada en el castell, que és una de les més difoses de l’etapa de maduresa de l’artista, però les altres tres coetànies són gairebé tan notables com aquesta, pensa Fontbona.

És possible, apunta l’historiador, que fins aquell moment Casals no hagués fet encara el pas de decidir-se a comprar una peça en una galeria d’art, i en canvi a partir d’aleshores el va fer molt sovint.

Tan sovint que només sis anys més tard l’Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona li dedicà l’exposició “Records artístics de la vida de Pau Casals” i el 1936, el Cercle Artístic de Barcelona li va imposar la Medalla d’Honor.

L’exposició no estava protagonitzada només per la seva col·lecció. El protagonisme, el tenia el músic mateix, a través de documents, fotografies, records i, naturalment, també diverses obres d’art, com els retrats i les caricatures que diversos pintors i dibuixants li havien fet i estaven en el seu poder.

Fins aquell 1934, en posseïa de Bento Barbosa, Feliu Elias, Apa, Eugène Carrière, Raymond Woog, Gyula Murányi –un relleu–, Carlos Verger i Ricardo Marín.

Posteriorment, en temps de guerra, Oleguer Junyent va fer de Casals un “magnífic”, diu Fontbona, retrat dibui-

xat, de perfil, on copsa el músic absort, estudiant una partitura de Liszt, batuta en mà, i un dibuix caricaturesc on Casals, amb pijama, i el seu violoncel, miren arran de mar amb binocles l’horitzó. Tots dos formen part del fons Casals.

Ferran Callicó, recorda Fontbona, va incloure el 1930 Casals en la seva galeria de retrats i anys després, exiliat, va pintar un oli molt ambiciós, *Les músiciens*, en homenatge al músic. El representa assegut al costat de la seva darrera esposa, Marta Montañez, rebent un ram de flors de mans d’una nena i envoltat de músics de relleu. Es tracta, diu Fontbona, d’una peça molt simbòlica que no ha estat gens difosa des del seu refugi del Museu Nacional d’Art de Catalunya. De Callicó és també el *Retrat de Marta Montañez* del 1959, conservat a Sant Salvador.

Després de Mir, va venir una llista de pintors i escultors molt extensa. Entre els més coneguts, trobem els noms de José María Vidal-Quadras, Modest Urgell, Joan Roig Soler, Darío de Regoyos, Francesc Gimeno, Eliseu Meifrèn, Ramon Casas, Enric Galwey, Ramon Pichot, Ricard Canals, Joaquim Sunyer, Ricard Opisso, Xavier Gosé, Francesc Labarta, Josep Mompou, Apel·les Fenosa, Josep de Togores, Rafael Benet, Domènec Carles, Josep Dunyac, Josep Amat i Marià Benlliure.

Una de les obres més destacades que va comprar el mateix 1929 va ser l’oli de

ROCCO RICCI / VIENA EDICIONS

gravat d'Enric-Cristòfol Ricart.

Ramon Martí i Alsina *Els encants vells de Barcelona* (c. 1875), retrat vivíssim d'un indret dels més cèntrics de la Barcelona dels anys setanta del segle XIX. Una obra mestra, considera Fontbona. La primera obra d'un pintor històric que Casals comprà en aquella etapa va ser, apunta Fontbona, un quadre que havia de portar-li un record fidedigne de la Barcelona que el nen músic, acabat d'arribar del Vendrell, havia conegut.

De les peces antigues incorporades a la casa de Sant Salvador els anys trenta sobresurten els murals d'El Vigatà que va adquirir a Joan Antoni Güell i López, segon comte de Güell.

En alguna ocasió, Casals tingué fins i tot temps d'encarregar alguna obra. El 1933 va demanar a Josep Clarà l'escul-

tura d'un Apol·lo, amb la idea d'instal·lar-la al jardí, on faria companya a una altra de Josep Llimona.

Com ja han indicat alguns biògrafs, els primers esbossos de Clarà no van satisfer Casals, perquè l'escultor el veia com un atleta i la versió definitiva va acabar essent diferent a mesura que el músic anava matisant com volia el seu Apol·lo. El resultat final va satisfer Casals. I també Clarà. Tots dos van acceptar fins i tot que la figura de marbre, de dos metres d'alçada, s'exposés a la Sala Parés el febrer-març del 1935, sense, evidentment, posar-la a la venda.

Pel que fa a obres d'èpoques reculades, formades per taules gòtiques i renaixentistes, pintures i talles barroques, Fontbona sospita que van ser adquirides abans que Casals es convertís en col·leccionista de l'art vuitcentista i noucentista. D'aquest grup destaca un gran oli d'una santa barroca que està pendent d'estudi per a dictaminar-ne l'autoria, que en tot cas sembla molt propera realment a Francisco de Zurbarán.

Els orígens. Pau Casals, recorda Fontbona, va ser introduït en la història de l'art a Madrid pel seu mentor, Guillermo Morphy, quan tenia 16 anys. Morphy el portava setmanalment al Museu del Prado i li feia escriure els seus comentaris sobre el que havia vist.

En aquella època, i també a Madrid, Casals va fer amistat amb el pintor Carlos Verger i amb el quartet clàssic del qual formava part assajava a l'estudi del pintor Emilio Ordóñez.

A Barcelona, el trobem el 1897, amb un pianista i un tenor, que ambienta una

exposició de quatre pintors importants celebrada a la Sala Parés. De jove també el criden a tocar als recitals que organitza el decorador Francesc Vidal i Jevellí, pare de la pintora Lluïsa Vidal.

Tindrà més relacions d'amistat amb Oleguer Junyent, Adrià Gual o Apel·les Mestres. A París, amb Ignacio Zuloaga o Eugène Carrière, i d'altres artistes que el retraten. En les seves estades a Londres, al principi del segle XX, li agrada anar als tallers d'alguns pintors.

Però a part d'aquestes coneixences, poc o molt esporàdiques, i de la proximitat que sentia del món de les arts plàstiques, el contacte de Casals amb la pintura i l'escultura no es produeix amb plenitud, considera Fontbona, fins a la maduresa del músic. Aquell 1929, quan de cop i volta compra quatre *miris* a la Parés i inicia la carrera de col·leccionista, té 52 anys.

Després de la guerra, a l'exili de Prada, la col·lecció creix amb els regals, bàsicament paisatges de Catalunya, que ell tenia també en igualtat de condicions, malgrat que uns eren molt dignes i uns altres ben mediocres, jutja Fontbona.

"Són —diu l'historiador— obres que han arribat fins a nosaltres, però amb les quals jo no seré tan considerat com Casals va ser-ho". Ben custodiades a la casa-museu de Sant Salvador, són un testimoni del grau d'admiració popular que Casals despertava a tots nivells.

Mentre que la seva col·lecció d'abans de la guerra constitueix, diu Fontbona, un autoretrat estètic i conceptual que no ha de passar desapercebut als seus biògrafs ni als historiadors culturals.

Lluís Bonada

XLII PREMIS OCTUBRE 2013

Premi Andròmina de Narrativa: 10.000€

Premi Joan Fuster d'Assaig: 6.000€

Premi Vicent Andrés Estellés de Poesia: 3.000€

JA PODEU ENVIAR ELS VOSTRES ORIGINALS A L'EDITORIAL TRES I QUATRE

Apartat de correus: 134 46182. Paterna - la Canyada

Per a més informació: www.tresiquatre.cat / tresiquatre@tresiquatre.cat

